

DEMOKRASİNİN İKİ FARKLI YORUMU: LİBERAL VE SOSYAL DEMOKRASİNİN KURAMSAL TEMELLERİ

Sıla SABANCILAR EREN¹

ÖZET

Demokrasi, çağımızın ideal yönetim biçimi olarak kabul edilmektedir. En basit anlamıyla halkın yönetime katılması anlamına gelen demokrasi, temel değerleriyle insan hakları ve hukuk devleti bağlamında değerlendirilmektedir. Demokratik yönetimlerin, diğer yönetim biçimlerine oranla bireye ve topluma bakış açısı pozitif nitelikler gösterir.

Demokrasinin tarihsel gelişim süreci ve demokrasiye ilişkin eleştiriler, demokrasinin yeni biçimlerini ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmada demokrasinin iki farklı biçimi olan liberal ve sosyal demokrasiye ilişkin kuramsal bir analiz yapılarak, demokrasi tartışmasına katkı sağlamak hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Liberal Demokrasi, Sosyal Demokrasi

TWO DIFFERENT INTERPRETATIONS OF DEMOCRACY: THEORETICAL PRINCIPALS OF LIBERAL AND SOCIAL DEMOCRACY

ABSTRACT

Democracy is regarded as the ideal form of governance of our time. With its simplest meaning, democracy is participation of the public in the administration and it is evaluated in the context of human rights, the rule of law with its basic values. Democratic administrations have positive attitudes towards individual and society compared to other forms of governance. The historical development of democracy and the critiques of democracy have created new forms of democracy.

In this study a theoretical analysis of two different forms of democracy, liberal and social democracy, is aimed to be made in order to contribute to the discussion of democracy.

Keywords: Democracy, Liberal Democracy, Social Democracy

---

¹ Öğr. Gör. Dr., Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, ssabancilar@beu.edu.tr

GİRİŞ

Yöneten ve yönetilen arasındaki ilişki, geçmişten günümüze tartışılan ve farklı ideolojilere göre değişkenlik gösteren bir konudur. Yönetenin kim/kimler olması gerektiği, erdemleri, yetkilerinin sınırları gibi tartışmalara siyaset bilimi literatüründe sıklıkla rastlanmaktadır. Antik Yunan düşünürlerinden olan Aristo, yönetim mekanizmasını “iyi” ve “yoz” yönetimler olarak sınıflandırmaktadır.

Aristo'nun sınıflandırmasında iyi yönetimler, tek kişinin yönetimi olan monarşi (yozlaşmış hali tiranlık), belli bir zümrenin yönetimi aristokrasi (yozlaşmış hali oligarşi), çoğunluğun yönetimi polity (yozlaşmış hali demokrasi) olarak karşımıza çıkmaktadır (Çaha, 2010: 33). Dönemin düşünürleri de genel olarak Aristo'nun sınıflandırması çerçevesinde bir yaklaşımı benimsemektedirler. Bu sınıflandırma yönetimin klasik sınıflandırması olarak da isimlendirilmektedir.

Yöneten ve yönetilen arasındaki ilişkiye ilişkin modern sınıflandırmalar ise totaliter yönetimler, otoriter yönetimler ve demokratik yönetimler olarak ele alınmaktadır. Söz konusu üçlü sınıflandırmada demokrasiler ve totaliter rejimler iki farklı ucu, otoriter rejimler ise arada kalan yönetimleri nitelemektedir. Totaliter rejimlerin en yaygın olarak 20.yy'da uygulandığını ifade eden Yayla (2017: 35) bu rejimlerin total bir ideolojiye, tekçi partiye, devlet güdümünde kitle iletişim araçlarına, devlet güdümünde ekonomik ve siyasal bir hayata ve yaygın siyasi şiddete dayalı olduğunu bildirir. Otoriter sistemler ise, tek partinin egemenliğinde ve güdümünde olan, yöneticinin çıkarlarıyla çatışmayan konularda totaliter rejimlere oranla özgürlükçü bir görünüm sergileyen, yöneten ekseninde hukuk kuralları olan bir yönetim olarak karşımıza çıkar (Yayla, 2017: 58-59). Bu bağlamda hem totaliter hem de otoriter devletlerin anayasal devlet olmadıkları, temel hak ve özgürlüklerin varsa biçimsel bir biçimde ele alındığı, manipülasyon ve iktidar güdümünde sosyo-ekonomik ve siyasal yaşamın var olduğu devletler olarak tanımlanabilir.

Yöneten-yönetilen arasındaki ilişkinin diğer bir sınıflandırma biçimi ise demokratik olan ve demokratik olmayan (diktatörlük) yönetimler olarak karşımıza çıkmaktadır. Demokratik olmayan yönetimlerin tamamının diktatörlük olarak ele alınma nedenini otoriter yönetimlerin daha kapsamlı hale gelmesi ve totaliter rejimlerin bazı özelliklerini kaybetmeleri bağlamında ele alan Sayarı ve Dikici Bilgin (2013: 47-52), Linz ve Stephan'ın çoğulculuk, mobilizasyon, ideoloji ve liderlik ölçütlerine göre otoriter, totaliter, post-totaliter ve sultancı olarak ele aldığını; Geddes'in yönetime erişim ve siyaset kontrol ölçütlerine göre tek parti, askeri, kişisel ve saf rejim olarak sınıflandırdığına dikkat çekmektedir. Bu bağlamda diktatörlük olarak isimlendirilen bu yönetim biçimlerinde seçim süreçleri ve aşamaları, siyasal özgürlük alanı, iktidarın etkinliği ve bireysel rızanın gerçekleşme durumu demokratik yönetimlere tezat oluşturmaktadır. Çeşitli araçlarla güçlü olanın yönetici olduğu demokratik olmayan rejimlerde, halkın iradesinin yönetime yansımaması ve manipülasyon söz konusu olabilecektir.

Yönetilen ve yöneten ilişkisinin hukuki ve anayasal temelde ele alınarak, iktidarın meşruiyetini “rıızadan” aldığı yönetim modeli olan demokrasiler, diğer yönetim modellerine oranla toplumsal faydanın gözetilmesine daha fazla olanak sağlamaktadır. Yöneteni seçmek

veya memnun kalınmayan durumlarda değiştirme olanağına sahip olmak hem bireysel hem de genel iradenin gerçekleşme zeminini oluşturur. Siyasal ve kamusal alanda özgürlüğün kurgulanması, çoğulculuğun hayata geçirilmesi, anayasal devletin varlığı da günümüz demokrasileri için, bireysel tercihlerin gerçekleşmesine katkı yapar.

1. DEMOKRASİNİN KURAMSAL ANALİZİ

Demokrasi ve demokratik yönetimler çağımızın arzulanan yönetim biçimidir. Demokrasi, halkın yönetimi anlamına gelen “demos” ve “kratos” sözcüklerinden türetilmiştir (Heywood, 2013: 56). Halkın iradesinin yansıdığı bir yönetim biçimi olan demokrasinin ilk örneklerini Antik Yunan polislerinde görmekteyiz. Doğrudan ve dar kapsamlı bir vatandaşlık anlayışıyla (köleler, yabancılar, kadınlar ve mülksüz erkekler hariç) uygulanan Antik Yunan demokrasisi, dönemin önemli düşünürleri olan Platon ve Aristo tarafından da “ideal olmayan” yönetim biçimi olarak ele alınmıştır (Çaha, 2010: 22-32). Zira dönem düşünürleri insanlar arasında hiyerarşik bir ilişki kurmakta ve bu hiyerarşi bağlamında doğal işbölümünü önermektedir. Bu nedenle de demokrasi, doğal işbölümüne aykırı olduğu ve herkesi kapsadığı için başarısızlığa mahkûm bir yönetim olarak değerlendirilmiştir.

Tarihsel süreç çerçevesinde modern demokrasi düşüncesinin doğuşunda ise sözleşmecî teorisyenlerin etkisi fazladır. Doğal hak, doğal hukuk, toplumsal sözleşme ve sınırlı devlete ilişkin geliştirilen teoriler, başta İngiltere olmak üzere burjuva devrimlerine kaynaklık etmiştir. 18. yüzyılda güçlenen bir akım olan demokrasinin ilk belgeleri arasında İngiltere’de 1215’de kabul edilen Magna Carta, 1648 ve 1688 Burjuva Devrimleri ve Haklar Bildirisi (Çaha, 2014: 310), 1776’da ABD’de Haklar Bildirgesi, Bağımsızlık Beyannamesi ve 1787 Anayasası oluştururken; 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi ile demokrasiye ilişkin değerler önem kazanmaya başlamıştır (Kuzu, 1992: 337). Yapılan hukuki düzenlemelerin de etkisiyle, insanların eşit olduğu fikrinin kabul görmeye başlaması ve iktidarın sınırları hakkındaki düşünceler demokrasi kavramının güçlenmesini sağlamıştır. Anayasal yönetim, sınırlı devlet ve yönetime katılma bireysel haklar çerçevesinde ele alınarak demokrasinin kurumsallaşmasına katkı sağlamıştır.

Demokrasi kuramının tanımlanmasında üç temel model bulunmaktadır. Demokrasinin ne olduğuna ya da olması gerektiğine ilişkin çözümler bu bağlamda daha anlaşılır olabilecektir. Birinci model Schumpeter’in minimalist ve seçimci demokrasi anlayışı; ikincisi Dahl’ın çok partili, rekabetçi, temel hak ve özgürlüklerin geniş perspektifte ele alındığı ve çoğulcu demokrasi anlayışı; üçüncüsü ise Linz ve Stephan’ın demokrasinin bir ülkedeki istikrarının (davranışsal, tavırsal ve anayasal pekişme) kalıcılaşması bağlamında ele aldığı demokrasi anlayışıdır (Der. Sayarı; Dikici Bilgin, 2013: 59-61). Bu bağlamda demokrasi kavramı, siyasal katılımın seçimler aracılığıyla sağlandığı halkın yönetimi anlamına gelebilir. Ya da bu tanıma ek olarak temel hak ve özgürlüklerin garanti altına alındığı ve genişletildiği, çoğulcu ve rekabetçi bir yönetim anlamına da gelebilir. En son olarak ise demokrasi tüm bu kavramsallaştırmaları içererek, demokrasi kültürünün hem toplumsal hem bireysel hem de yönetsel anlamda içselleştirildiği istikrarlı bir yönetim olarak da ele alınabilmektedir. Bu üç yaklaşım biçimi de demokrasi kavramını tanımlamakla birlikte, demokrasinin niteliklerine de katkı sunmaktadır.

Demokrasinin kilit noktalarını Nuger şu şekilde belirtir: vatandaşların kararlarda rol alması, temsilin edilebilmesi, hukuk kurallarının, seçimin ve eşit katılımın, garanti altına alınmış özgürlüğün ve eğitimin olduğu bir sistemdir (www.sjsu.edu, 29.11.2018). Becker ve Raveloson (2008: 4-23) ise demokrasiyi, halkın kendi çıkarları amacıyla kendisi tarafından yönetildiği bir sistem olarak ele almakta ve yukarıdaki sayılan nitelikler haricinde güçler ayrılığının, muhalefetin, çoğulculuğun, kamuoyu ve özgür medyanın olduğu bir yönetim biçimi şeklinde tanımlamaktadır. Avrupa Birliğinin görüşleri çerçevesinde desteklenen demokratik yönetim prensipleri projesinin editörü Kamp (2011: 3) ise; demokrasinin dezavantajlılar tarafından kuralların oluşturulduğu bir sistem olduğunu belirterek, profesyonel yöneticilere dayanmaksızın doğrudan toplum tarafından yönetimin gerçekleştirildiği, hiyerarşi olmaksızın eşit şans ve bireysel hakların esas alındığı, sosyal eşitsizliğin daraltılmasının hedeflendiği refah ve yeniden dağıtımın olduğu, karar verme sürecinde çoğunluk kurallarının esas alındığı ancak çoğunluğun gücünün kontrol altına alınarak azınlıkların haklarının korunduğunu, rekabetçi bir seçim mücadelesinin ve kişilerin kim olduğuna bakılmaksızın siyasal hayata katılmalarının mümkün olduğu bir yönetim olduğunu belirtir. Bu yönüyle demokratik yönetimler, bireyler arasında hukuki eşitliğin siyasal alana yansıdığı, elitist olmayan, farklılıkları yadsımayan ve onlara temsil edilebilme olanağı sunan yönetimler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dahl (2010: 56) demokrasinin diğer alternatiflere oranla en az 10 avantajı olduğunu bildirerek bu avantajları belirtir: zorbalığı önlemek, temel hakları ve özgürlüğü sağlamak, kendi kaderini tayin edebilmek, ahlaki özerklik ve insani gelişmeyi desteklemek, kişisel çıkarları koruyabilmek, siyasal eşitliği sağlayabilmek ve (modern demokrasilerde) barış ve refahı hayata geçirebilmektir. Bu özellikler çerçevesinde demokratik yönetimlerin, hukukun üstünlüğü prensibinin geçerli olduğu yönetimler olduğu açıkça gözlenebilmektedir.

Demokrasiye atfedilen pozitif nitelikler dışında, eleştiren görüşler de mevcuttur. Bu bağlamda Schumpeter demokrasinin halkın yönetimi anlamına değil; halkın yönetenleri kabul veya reddetmesi anlamına geldiğini; Michels de demokrasilerde de oligarşik bir kurmay heyetin olduğunu ve elitist teorisyenler de eşitsizlik var olduğu sürece demokrasinin bir aldatmaca ve gerçekleşmeyecek bir ideal olduğu fikirlerini savunmaktadırlar (Vergin, 2003: 124-153). Bu yönüyle demokrasi, görünürde avantajlara ve temsiliyete sahiptir. Demokrasiye yönelik alternatif demokrasi modelleri, demokrasinin eksik yönlerini ve nasıl güçlendirilebileceğine ilişkin teoriler üretmişlerdir. Ancak buna rağmen demokratik yönetimler çağımızın arzulanan yönetimleri olarak karşımıza çıkarlar. Demokratik yönetimler özellikle 19.yy sonlarında popüler yönetimler haline gelmiş ve dünyada kendisini demokratik kabul eden ülke sayıları artmıştır. Giddens (2012: 903) demokrasinin popüler hale gelmesinin nedenlerini, küreselleşmenin etkisiyle artan kültürel temaslar ve uluslararası örgütlerin demokratik olmayan ülkelere demokratikleşme yönünde baskıları ve kapitalizmin genişlemesine dayandırmaktadır.

1.1. DEMOKRASİNİN TEMEL DEĞERLERİ

Demokrasi kuramına ilişkin açıklamalar değerlendirildiğinde, demokrasiyi nasıl anladığımıza göre farklılaşan nitelikleri olduğunu görmekteyiz. Ancak demokratik

yönetimlerin olmazsa olmaz nitelikleri bulunduğu da belirtilmelidir. Demokrasinin temel niteliklerini Dahl (2010: 47-48) etkin katılım, oy kullanma eşitliği, bilgi edinebilme, gündemin kontrolü, yetişkinlerin sürece dâhil olması olarak ele almaktadır. Aktan (2016: 9-10); siyasal özgürlük, hukuk devleti, sınırlı iktidar, şeffaflık, sivil toplum, laiklik, güçler ayrılığı ve demokrasi kültürü olarak yorumlamaktadır. Çetin (ed) (2014: 317) ise halk egemenliği, insan hakları, hukukun üstünlüğü, muhalefet, denetim, açık toplum, eşitlik, özgürlük ve barış olarak değerlendirmektedir. Bu çalışmada yazarların hemfikir olduğu başlıklar üzerinden demokrasinin temel nitelikleri ele alınmış olup, bu nitelikler genişletilebilecektir.

1.1.1. Hukuk Devleti

Demokratik yönetimler hukukun üstünlüğünün garanti altına alındığı yönetimler olarak karşımıza çıkmaktadır. Hukuk devleti, temel hakların güvenliğinin garanti altına alındığı, anayasaya uygunluğun ve yönetimin yargısal denetime tabi olduğu, yasal yönetim, güçler ayrılığı ve demokrasinin var olduğu devlettir (Gözübüyük, 2010: 81). Bu bağlamda demokratik bir devlette anayasayla sınırlı, güç alanları bölünmüş bir iktidar olmazsa olmaz bir nitelik olarak karşımıza çıkmaktadır. Sadece bireylerin değil, iktidarın da hukuk kurallarına bağlı olması demokrasiler için olmazsa olmaz bir şarttır. Aynı zamanda demokrasilerde iktidarın kaynağını hukuk kuralları oluşturmaktadır.

1.1.2. Siyasal Temsil

Siyasal temsil kavramı, toplumun tüm paydaşlarının yönetimde temsil edilebilmesi anlamına gelmektedir. Demokratik bir yönetimde bireylerin tercihlerinin ve iradelerinin yönetime yansması seçimler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Siyasal hak ve özgürlüklerin bir yansması olarak, seçme ve seçilme özgürlüğü, her bireyin eşit oya sahip olması ve liberal çoğulculuk siyasal temsilin tamamlayıcı unsurlarını oluşturur. Demokratik yönetimlerde herkesin insan hakları bağlamında, temsil edilme ve temsilci olma hakkı anayasal güvence altındadır.

1.1.3. Siyasal Özgürlük ve Eşitlik

Demokratik bir yönetimde siyasetin oluşma, kamu politikası haline dönüşme sürecinin özgür iradenin oluşumu ve yansmasına olanak vermesi gerekir. Özgürlük ve eşitlik, demokratik yönetimlerde yasa önünde ve yasadaki kaynaklanan bir değeri yansıtır. Yasa ile sınırlandırılmış özgürlük, her bireyin bir kere sayıldığı bir eşitlik anlayışı, insan haklarının evrenselliği bağlamında demokrasiye dayanak oluşturmaktadır. Siyasal temsile ve siyasal denetime de katkı yapan muhalefetin örgütlenmesi, siyasal özgürlüğün bir boyutunu oluşturmaktadır. Zira demokratik yönetimler, tek partili yönetimler olmadığından farklı siyasal görüşlerin iktidar olma şansı vardır.

1.1.4. Açık Toplum ve Bilgi Edinebilme

Açık toplum ve bilgi edinebilme süreci, demokratik yönetimlerde hem siyasal özgürlüğe hem de örgütlenme özgürlüğü bağlamında denetime olanak tanımaktadır. Özellikle sivil toplum kuruluşları, örgütlenmiş toplumsal hareketler, özgür medya gibi iktidarın

denetimine olanak tanıyan yapılar hem de toplumsal talepleri iktidara taşıyan araçlar, demokrasinin çoğulcu yapısına ve demokrasi kültürünün derinleşmesine katkı sağlamaktadır.

2. LİBERAL VE SOSYAL DEMOKRASİNİN KURAMSAL ANALİZİ

Demokratik yönetimler makul yönetimler olarak değerlendirilmekle birlikte, demokrasi eleştirileri yeni demokrasi biçimlerini ortaya çıkarmıştır. Doğrudan demokrasi, liberal demokrasi, sosyal demokrasi, radikal demokrasi, müzakereci demokrasi ve yerel demokrasi gibi çeşitli demokrasi modelleri söz konusudur. Her demokrasi biçimi, demokrasinin daha uygulanabilir ve eksik yönlerine ilişkin çözüm önerileri oluşturmakla birlikte, demokrasi tartışmasına da katkı sunmaktadır. Çalışma liberal ve sosyal demokrasi bağlamında ele alındığından, söz konusu iki başlık üzerinde durularak, bu tartışmaya katkı sunmak hedeflenmektedir.

2.1. LİBERAL DEMOKRASİ

Liberalizm, modern ideolojilerden biridir. Ondördüncü yüzyıldan itibaren görebildiğimiz bu kavram “liberty” yani özgürlük anlamına gelmektedir (Aktan, 1995: 2). Doğal hak doktrinine dayanan liberalizm, batı uygarlığının politik felsefesinin ideolojisidir (Raico, 2011: 75). Bu bağlamda liberalizm, Aydınlanma döneminin ve Modernizmin bir sonucu ve tamamlayıcısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireycilik, özgürlük, hoşgörü, rızaya dayanan yönetim, anayasal yönetim, baskıya karşı direnme hakkı, kendiliğinden düzen gibi temel değerlere dayanan liberalizm, demokrasi düşüncesiyle organik bir bağ içermektedir.

Liberal demokrasi kuramının temel niteliklerinden biri sınırlı devlet olgusudur. İktidarın anayasa ve hukuk yoluyla sınırlandırılması liberal demokrasinin önceliğidir ve iktidarın meşruiyetinin kaynağıdır. Liberal devlette yasalar, hem akla olan inancın simgesi (Friedrich, 2014: 37) hem de eğer kişilik dışı ve herhangi bir sınıfın çıkarını gözetmiyorsa devletin tarafsızlığının garantörüdür (Cole, 2000: 70). Bu yönüyle liberal bir devlette iktidar keyfi uygulamalardan uzaklaşarak, bireysel mutluluğu ve özgürlüğü sağlayabilecektir. Çünkü iktidar ne kadar sınırlı olursa bireysel özgürlük alanı o kadar genişleyebilecektir. Liberal demokrasi, sınırlı bir otorite alanı tesis ettiği için, önemli siyasal sorunlar üzerinde halkın sınırlı bir alanda karar almaya yetkili olduğu bir sistemdir (www.libertedownload.com, 14.12.2018).

Sartori (1996: 415-417) liberal demokrasi biçimini, eşitlik ve özgürlük kavramlarının içeriksel farklılığı üzerinden açıklarken; liberalizmin iktidarın sınırlandırılması yoluyla siyasal bir kaygı demokrasinin ise, halkın iktidarını devlete ortak ederek refah ve normların içeriğine ilişkin bir kaygı yaşadığını belirtir. Bu yönüyle yazar demokrasinin daha fazla eşitlik ve refah talebi üzerine, liberalizmin ise sınırlandırılmış bir iktidar aracılığıyla özgürlük üzerine yoğunlaştığını iddia eder. Demokrasi ve liberalizmin birbirini tamamlayan yönleri olduğunu belirten Sartori (1996: 419-421), liberal demokrasinin “özgürlük yoluyla eşitlik” olduğunu belirtir. Bu bağlamda bireysel özgürlüğün, keyfi olmayan, sınırlandırılmış bir iktidar tarafından sağlandığı liberal demokratik devlette, hukuk yoluyla bireylerin eşitlenmesi söz konusudur.

Hukuk devleti ve anayasal yönetimler, liberal demokrasinin olmazsa olmaz şartları arasındadır. Yayla (2002: 131) anayasal yönetimlerin, liberalizmi işlevsel hale getirdiğini; Rawls (2007: 88) anayasal esaslar çerçevesinde adalet tartışmasının siyasal liberalizm paradigmasının bir parçası olduğunu; Friedrich (2014: 185-186) anayasacılığın meşru yönetimin modern temeli olduğunu belirtmektedir. Bu yönüyle anayasalar ve anayasal yönetimler, temel hak ve özgürlükleri garanti altına alarak bireysel özgürlüğün korunmasına katkı yaparken; devlet organlarının iradesinin üzerinde geçerli ve meşru bir zemin oluşturarak iktidarı sınırlandırır. Ancak anayasaya sahip olan her devletin bu niteliklere sahip olamayacağı da belirtilmelidir. Zira Erdoğan'ın (2003: 40) sınıflandırdığı garantist-sözde-kamuflej anayasa modelleri, bir devletin anayasaya sahip olmasının “anayasal yönetim”e sahip olduğu anlamına gelmediğini açıklamaktadır. Bu yönüyle liberal demokrasi, sadece anayasanın var olduğu değil; iktidarın da anayasal sınırlar içerisinde kalarak bireysel özgürlüğü negatif etkilemediği yönetimler olarak karşımıza çıkmaktadır. Çetin (2002: 234) liberal demokratik devletlerin, seçimle iş başına gelen temsilcileri (yasama), temsilcilere karşı sorumlu olan ve istikrar sağlayıcı bir organı olan (yürütme), toplumsal ve ekonomik denetim-denge sistemi ve siyasal denetim ve denge sistemi olduğuna dikkat çeker. Sivil toplum kuruluşları, medya organları, açık toplum gibi araçlarla oluşan denetim ve denge mekanizması liberal demokratik devletin tamamlayıcı yönlerini oluşturmaktadır.

Liberal demokrasilerin özellikleri arasında bireyciliğe ve çoğulculuğa ilişkin pozitif bakış açısı da yer almaktadır. Taşkın (2014: 213) demokrasinin liberal temaları arasında özne-birey yaklaşımına dikkat çekerek, özgürlüğün insanın kendi hayatını kuran birey olarak ve iyi hayat anlayışını görecelileştirip siyasallaştırarak gerçekleştiğini belirtir. Bu yönüyle liberal demokratik yönetimlerin gerçekleşmesinde insanın, “birey” olması gerekmektedir. İnsana saygı, özerklik, kendini gerçekleştirme ve mahremiyet öğelerini içeren bireycilik yaklaşımı (Toku, 2002: 220), insanın özne olarak, araç değil amaç olmasına dayanmaktadır. Bu yönüyle toplum birbirinden farklı ve eşsiz bireylerden oluşmaktadır. Hayek (1999: 83) bireyi “kendi kararlarının son hakemi” olarak tasvir eder. Bu bağlamda birey kendisi için faydalı tercihleri seçebilen ve kendini gerçekleştirmeye muktedir olandır. Bu durum liberalizmin rasyonel birey yaklaşımıyla da örtüşmektedir. Diğer yandan toplumu oluşturan her bireyin eşsiz kabul edilmesi, her bireyin düşüncelerine eşit saygıyı içermekte ve bu durum liberal hoşgörü ve çoğulculuğu makul kılmaktadır.

2.2. SOSYAL DEMOKRASİ

Sosyal demokrasi modeli tarihsel süreçte farklılaşma eğilimi yaşayan bir demokrasi modeli olarak karşımıza çıkar. Zira sosyal demokrasi Batı Marksizm'inden kaynaklanmakla birlikte hem sosyalizmi hem de kapitalizmi farklı alanlar üzerinden eleştirmektedir.

Bernstein revizyonizmin ve sosyal demokrasinin kurucuları arasında yer almaktadır. Ortodoks Marksizm'i eleştiren Bernstein, Marksizm'in savunduğu gibi kapitalizmin tekelleşme ve yoksullaşma yaratmadığını çünkü orta ve küçük işçilerin ve çiftçilerin bu sistemde varlık gösterdiğini, Marksizm'in sınıflı toplum yapısının sabitlenmediğini, işçi sınıfının giderek daha kötü ekonomik şartlara erişmediğini, demokratik kurumlar aracılığıyla güçlü sınıfların ayrıcalıklarını yitirmeye başladığını savunarak Ortodoks Marksizm'i

eleştirmiştir (Akt. Göze, 2011: 331). Marksizm'e yönelik yapılan bu eleştiriler revizyonizm olarak adlandırılmaktadır. Marx'ın savunduğu sınıflı toplum yapısı yani toplumun proletarya ve burjuvazi olarak sınıflandırılması, dönemin şartlarındaki gerçekliği yansıtmamaktadır. Diğer yandan kapitalist yönetimler, bireyler arasında ekonomik eşitsizlik yaratmakla birlikte zengin ve yoksul arasında iddia edildiği gibi aşırı bir ekonomik dengesizlik yaratarak, yoksulu yaşamdan koparacak düzeye geriletmemiştir. Çünkü kapitalist rejimler de revizyona uğramış ve ekonomik sübvansiyonlarla eşitsizlikleri yumuşatmayı başarmıştır. Bu yönüyle sosyal demokrasiler, refah devleti yaklaşımını benimsemişlerdir.

Roskin vd. (2018: 69) İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sosyal demokrat partilerin Marksizm'den ve devrim fikrinden vazgeçen merkez-sol partilere dönüştüğünü, sosyal demokrasinin ekonomide devlet mülkiyetine karşı çıkarak; işsizlik ve sağlık hizmeti, yüksek emeklilik maaşları, sübvansiyon edilmiş gıda ve konut gibi destekleri savunduğunu belirtir. Bu yönüyle sosyal demokrasiler kapitalist ekonomi içinde kalarak, sosyal refah devleti fikrine dayanmaktadır.

Sosyal refah devleti yaklaşımı sözleşme hürriyetini kamu yararı ile sınırlandırarak, kurumlar aracılığıyla ve toplumsal ihtiyaçlara bütçeden pay ayrılması yoluyla alt gelirliyle destek olarak, kamu girişimciliği ile piyasadaki riskleri üstlenerek, yasal düzenlemelerle sosyal haklar güçlendirilerek ekonomik kalkınmayı hedefler (Tokol, Alper; 2018: 32-33). Bu bağlamda ekonominin büyümesinden ziyade ekonomik kalkınma ve adil bölüşüm sosyal refah devletinin önceliğidir. Çalışan sınıflar ve çalışma yaşamına katılmayan sınıfların "insan onuruna yakışan" bir yaşam sürmeleri, sosyal risklere karşı korunma, sosyal güvenlik hakkına sahip olma gibi sosyal ve ekonomik hakların güçlendirilmesi ve hukuk aracılığıyla korunması bu yaklaşımın özünü oluşturur. Sosyal refah yaklaşımında devlete pozitif sorumluluk yüklenerek, toplumsal sorunların aşılmasında müdahale yeteneği tanınır. Genel olarak devletin nitelikleri arasında sosyal devlet de bulunur. Sosyal devlet en genel tanımıyla devlete pozitif nitelikler yükleyen devlettir. Erdoğan (2015: 425) sosyal devleti, özgürlük ve adaleti sosyal ve ekonomik hakları güçlendirerek sağlamayı hedefleyen devlet olarak tanımlamakta ve onun zenginliğin yaratılmasından çok hakkaniyetli ve adil dağıtımla ilgilendiğini dile getirmektedir.

Sosyal demokrasinin sosyo-ekonomik örgütlenme biçimine ek olarak, siyasal alandaki temel değerlerine de değinmek faydalı olacaktır. Heywood (2007: 173) sosyal demokrasinin liberal demokratik değerleri onaylamakla birlikte siyasal değişimin anayasal zeminde gerçekleşmesini, sosyalizm ve kapitalizmin niteliksel olarak benzerliğini, kapitalizmin bölüşümde adil olmadığını ancak devletin ortak faydanın koruyucusu sıfatıyla müdahale edebileceğini ve ulus devletin bu süreçte etkin bir güç olduğunu savunur. Bu bağlamda sosyal demokrasi siyasal anlamda hukuk devleti ve anayasal yönetimleri savunur. Devletin bireylere hukuk yoluyla eşitlik ve özgürlük dağıtımını konusunda ise, kamu yararı kavramını öne çıkarır.

SONUÇ

Genel iradenin yansıdığı, toplumun ve bireyin devlete oranla önemsendiği bir yönetim biçimi olan demokrasi, yöneten-yönetilen ilişkisinin makul biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Demokratik yönetimler, hukuk devleti ve insan hakları düşüncesiyle örtüşmekte

ve onlar ekseninde gelişmektedir. Demokratik bir yönetimde yönetilenler ve yönetenler anayasa ile sınırlı, hukuk aracılığıyla eşitlenmiş ve siyasal özgürlüğe sahiptir. Bu bağlamda demokratik bir devlet insan haklarına dayanan, bireylere siyasal temsil aracılığıyla yönetime katılma ve yönetimi değiştirme olanağı sunan bir devlettir. Genel iradenin yansıması olarak toplumun tüm paydaşlarını ortak değerler veya fayda ekseninde birleştiren demokrasiler, çoğunlukçu bir paradigma yerine çoğulculuğu esas aldıklarında daha kapsayıcı hale gelebilecektir.

Demokrasinin iki farklı yorumu olan liberal ve sosyal demokrasi biçimleri karşılaştırıldığında, her iki demokrasi modelinin farklı iki alana yoğunlaştığı görülmektedir. Liberal demokrasi kuramının demokrasinin temel değerleriyle iç içe geçen bir yönü olduğu belirtilmelidir. Sosyal demokrasi kuramı ise demokrasinin temel değerlerini sosyal adaletin sağlanması bağlamında “kamu yararı” ile ele almaktadır. Bu bağlamda ideal olan hangi demokrasi biçimidir sorusu sorulduğunda, kamusal fayda ve bireysel özgürlük arasında bir tercihin bulunması gerekmektedir. Zira her iki demokrasi modeli de anayasal yönetim, hukuk devleti, temel hak ve özgürlüklerin güvenliği konularında uzlaşırlar. Ancak bu uzlaşma sürecinde liberal demokrasi modeli, söz konusu ilkeleri olmazsa olmaz bir değer olarak ele almakta ve kendini bu bağlamda var edebilmektedir.

Küreselleşme süreci, insan haklarına ilişkin gelişmeler, post-modern dönemin bir sonucu olarak oluşan yeni toplumsal hareketler her iki demokrasi modelinin de çeşitli krizler yaşamasına neden olmuştur. Ancak bu süreç ve kapitalistleşme, insanın “bireyleşmesine” de zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda özne olan birey için toplumsal faydanın içeriği veya önemi silikleşmiştir. Bu durum bireyin toplumdaki bağımsız veya toplumsal sorunlara duyarsız olduğu anlamına gelmemekle birlikte, bireyin öncelikleri arasında yer alamamaktadır. Bu bağlamda sosyal demokrasi kuramının çağdaş bir yoruma ihtiyaç duyduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

Aktan, C. C. (2016). “İdeal Bir Yönetim Arayışı ve Anayasal Demokrasi”, *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 8, (2), 1-20.

Aktan, C. C. (1995). “Klasik Liberalizm, Neo-Liberalizm ve Libertarianizm”, *Amme İdaresi Dergisi*, 28, (1), 3-32.

Becker, P., Ravelson, J. (2008). *What Is Democracy*. Fredrich Ebert Stiftung Pb.

Cole, P., (2000), *Philosophies of Exclusion: Liberal Political Theory and Immigration*. Edinburgh University Press, Edinburgh.

Çaha, Ö. (2014). *Siyaset Bilimi* (içinde) (Ed. Halis Çetin). Ankara: Orion Kitabevi.

Çaha, Ö. (2010). *Siyasi Düşüncelere Giriş*. İstanbul: Dem Yayınları.

Çetin, H. (2002). “Liberalizmin Tarihsel Kökenleri”, *Cumhuriyet Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 3, (1), 219-237.

Dahl, R. (2010). *Demokrasi Üzerine*. Çeviren. B. Kadioğlu. Ankara: Phoenix Yayınevi.

- Erdoğan, M. (2003), *Anayasal Demokrasi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Erdoğan, M. (2015), *Anayasal Demokrasi*. (Gözden geçirilmiş ve Genişletilmiş 12. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Friedrich, C. (2014), *Sınırlı Devlet*, Çeviren. M. Turhan. Ankara: Liberte Yayınevi.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*, Çeviren Cemal Güzel. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Göze, A. (2011). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Gözübüyük, Ş. (2010). *Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları*. Ankara: Turhan Yayınevi.
- Hayek, F.A.V. (1999). *Kölelik Yolu*, Çeviren T. Feyzioğlu ve Y. Aslan. Ankara: Liberte Yayınevi.
- Heywood, A. (2013). *Siyasi İdeolojiler Bir Giriş*. Çeviren. A. K. Bayram vd. Ankara: Adres Yayınları.
- Heywood, A. (2007). *Siyasi İdeolojiler Bir Giriş*. Çeviren. A. K. Bayram vd. Ankara: Adres Yayınları.
- Kamp, M. (Ed.) (2011). *Concepts And Principles Of Democratic Governance And Accountability*, Konrad-Adenauer-Stiftung.
- Kuzu, B. (1992). “Demokrasi- Resmi İdeoloji- Sivil Toplum”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 47, (1-2), 335-369.
- Raıco, R. (2011). “Klasik Liberalizmin Yükselmesi, Çökmesi ve Rönesansı” Çeviren. A. Yayla. *Liberal Düşünce Dergisi*, 64, 75-84.
- Rawls, J. (2007). *Siyasal Liberalizm*. Çeviren. M. F. Bilgin. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Roskin, M., Cord, R., Madeiros, J. Jones, W. (2018). *Siyaset Bilimi*. Çeviren. A. Yayla. Ankara: Adres Yayınları.
- Sartori, G. (1996). *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*. Çeviren. T. Karamustafaoğlu ve M. Turhan. Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Sayarı, S., Dikici Bilgin, H. (Der.) (2013). *Karşılaştırmalı Siyaset Temel Konular ve Yaklaşımlar*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Taşkın, Y. (Ed.) (2014). *Siyaset Kavramlar, Kurumlar, Süreçler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tokol, A., Alper, Y. (Ed.) (2018). *Sosyal Politika*. Bursa: Dora Yayınevi.
- Toku, N. (2002). “Eşit Yurttaş ve Özgür Bireyin Varoluşunun Hukuki Temelleri”, *Liberal Düşünce Dergisi*, (28), 217-223.
- Vergin, N. (2003). *Siyasetin Sosyolojisi Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Yayla, A. (2017). *Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler*. Ankara: Adres Yayınları.

Yayla, A. (2002). *Siyaset Teorisine Giriş*, Ankara: Liberte Yayınları.

<http://www.sjsu.edu/people/ken.nuger/courses/pols120/Ch-3-Principles-of-Democracy.pdf>, 29.11.2018.

<http://www.libertedownload.com/okumagruplari/2.pdf>, 14.12.2018.